

**КАК УЧИТЕЛИТЕ ИНТЕРПРЕТИРАТ ОБРАЗНОСТТА
НА МУЗИКАЛНИЯ ЕЗИК В КЛАВИРНИЯ СБОРНИК
НА ПАРАШКЕВ ХАДЖИЕВ „БАБИНА ПРИКАЗКА“**

Смилена Смилкова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ гр. Бургас

**HOW TEACHERS INTERPRET THE IMAGERY OF MUSICAL
LANGUAGE IN PARASHKEV HADJIEV'S PIANO BOOK
„A GRANDMOTHER'S TALE“**

Smilena Smilkova

University „Prof. Dr. Asen Zlatarov“ Burgas

Резюме: Предложеният материал разглежда и анализира словесната интерпретация на част от клавирните пиеси в сборника на Парашкев Хаджиев „Бабина приказка“. Тълкуването на образното съдържание, заложено в кратките и изразителни детски пиеси, е резултат от поставена творческа задача на учители, работещи в ДГ „Св. св. Кирил и Методий“ гр. Две могили, област Русе. Целите на тази задача са: да се стимулира и прояви творческото мислене, емоционалността и чувствителността на преподавателите към звуковия рисунък в избрана от тях пиеса; да се изобрази словесно личната представа от въздействието на звучащия музикален език; да се използва тази форма на изразяване като пример и задача на децата в предучилищна възраст при упражняване на музикалната дейност възприемане на музика; да се стимулира творческата фантазия и въображение на децата от ранна възраст чрез инструменталната музика, с тенденция подготвяне на бъдеща слушателска аудитория. Разработените идеи на преподавателите предлагат възможности и варианти при интерпретирането на кратки програмни музикални произведения, полезни и необходими за конкретната работа с децата, водеща към бъдещо личностно културно и познавателно развитие.

Ключови думи: възприемане на инструментална музика, детска градина, учители, въображение, творчество.

Abstract: The proposed material examines and analyzes the verbal interpretation of part of the piano pieces in Parashkev Hadjiev's collection „A Grandmother's Tale“. The interpretation of the figurative content embedded in the short and expressive children's plays is the result of a creative task set for teachers working in the „St. St.

Cyril and Methodius“ town of Dve Mogili, Ruse region. The goals of this task are: to stimulate and demonstrate the creative thinking, emotionality and sensitivity of the teachers to the sound pattern in a play chosen by them; to verbalize the personal image from the impact of the sounding musical language; to use this form of expression as an example and task for children of preschool age when practicing the musical activity of music perception; to stimulate the creative fantasy and imagination of children from an early age through instrumental music, with a tendency to prepare a future listening audience. The developed ideas of the teachers offer possibilities and options in the interpretation of short program musical works, useful and necessary for the specific work with children, leading to future personal cultural and cognitive development.

Keywords: *perception of instrumental music, kindergarten, teachers, imagination, creativity.*

Творческото начало е заложено във всеки един човек. При едни личности то е ярко и видимо изразено. При други се таи в дълбините на природата им и може би търси момент, в който да се прояви. При трети – с помощта на обкръжението (семейство, училище, професия, общество) и с наличието на индивидуални смелост, желание и стремеж, се градят натрупвания, които трасират пътя за проявление на креативността.

В своята книга „Креативност“ професорът по психология от Клеърмонтския университет Михай Чиксентмихай пише: „Творчеството се явява основен източник за осмисляне на нашия живот поради две най-главни причини. Първо, повечето постижения, които са интересни, важни и хуманни, са резултат от творческа дейност... Втората причина за обаянието на креативността е, че когато участваме в творческия процес, чувстваме как живеем по-пълноценно, отколкото през останалото време... с доближаване до усещането за онази идеална пълнота, която всички търсим, но рядко постигаме в живота.“ (Чиксентмихай, 2019: 9-10)

Виготски определя педагогически насоки за разширяване на детския опит, посредством връзката между фантазията и реалността, с цел създаване на стабилни основи за творческа дейност на децата:

- колкото повече детето е видяло, чуло, преживяло, усвоило на базата на възприето количество елементи от действителността, толкова по-значителна и продуктивна ще бъде дейността на неговото въображение;
- създаване от миналия опит на нови комбинации чрез чужда или социална компетентност;
- влияние на емоционалния фактор чрез разширяване и задълбочаване на чувството и неговата творческа преработка. (Виготски, 1982: 17; 26)

Нарастването на натрупаното познание като обем и дълбочина, разширяването на междупредметните връзки, логиката на взаимната обвързаност и

предопределеност на събития, факти, действия и последствия, са позиция, въз основа на която възникват, осмислят се и се реализират творческите хрумвания, идеи и дела.

Хуторской уточнява, че формирането на съвременното образование се гради на няколко важни умения/компетентности: ценностно-символни, учебно-познавателни, информационно-комуникативни и общокултурни и личностно усъвършенстващи (Хуторской, 2005: 31). Музиката в своята универсалност на въздействие (особено при възприемането ѝ), би могла да се впише във всяка една от изброените компетенции – и като форма на обучение, и като средство за възпитание, и като сила на внушение.

Възприемането на музика стимулира и развива емоционалността на слушателя, абстрактното му мислене, образните му представи. А при възпитанието на бъдещите слушатели, тази дейност развива музикалните слух, памет, мислене, опит, фантазия, въображение. Музикалните инструментални примери, които децата слушат и възприемат в детската градина са основани на образните заглавия и изразителния музикален език, използван от композиторите. Яркостта на звученето често замества необходимостта от словото. Децата, съобразно своя характер, темперамент, усет към звучащата материя, се влияят от заглавния образ или излизат извън неговите предели. Добрата подготовка на учителите, тяхното лично отношение към музикалното изкуство и стремежът им да провокират творческото и нестандартно начало в децата е част от пътя към възпитанието на бъдещи слушатели. Разбирането, интерпретирането, осмислянето на „невидимия“ музикален език е дълъг, понякога безкраен процес на вникване, тълкуване, въздействие и откривателство. Възможностите, предизвикателствата, удовлетворението, насладата, които музиката като изкуство предлага и поднася на своята аудитория, са висши дарове, които радват, възпитават и удовлетворяват сетивността на душата. Именно за това, подготовката на бъдещи слушатели е необходимо да започне от ранна възраст, за да могат децата неусетно да проникнат, усетят и култивират свой образен и динамичен свят, подготвен и трениран както от качествените слухови музикални възприятия, така и от възможностите, които музиката представя на фантазията и въображението им.

Водещ фактор (равнопоставен на семейството и обществото) в обучението и възпитанието на децата е Учителят. За него Джани Родари пише: „Учителят е с децата, за да изяви най-хубавото от самия себе си, за да развие също в самия себе си навичките на творчеството, въображението, конструктивния ангажимент в серията дейности, смятани сега за равностойни: живопис, пластика, драма, музика, емоционален живот, морал, познание, техническо конструиране, театър...” (Родари, 2015: 194) Левина отбелязва, че учителят от нов тип трябва органично да съчетава богат духовен и ценностен свят, развита естетическа култура и способност да бъде продуктивен. (Левина, 2011: 57)

Във връзка с отбелязаното по-горе, бе поставена творческа задача на 9 учители, работещи в ДГ „Св. св. Кирил и Методий” гр. Две могили, област

Русе. Тя се състои в написване на кратък разказ или приказка по индивидуално избрана пиеса от клавирния цикъл на Парашкев Хаджиев „Бабина приказка“. Изборът на този сборник е обусловен от образните заглавия на пиесите, кратката им форма, изразителността и достъпността им за децата от предучилищна възраст. Целите на тази задача са: да се стимулира и прояви творческото мислене, емоционалността и чувствителността на преподавателите към звуковия рисунък в избрана от тях пиеса; да се изобрази словесно личната представа от въздействието на звучащия музикален език; да се използва тази форма на изразяване като пример и задача за децата при упражняване на музикалната дейност възприемане на музика; да се стимулира творческата фантазия и въображение на децата от ранна възраст, с тенденция подготвяне на бъдеща слушателска аудитория.

Клавирните пиеси от цикъла „Бабина приказка“ са дванадесет на брой, определени от П. Хаджиев като „музикални картини“. (Хаджиев, 1965:1) Подбраните от учителите пиеси са: „Бабина приказка“, „Дървен кон“, „Гайда“, „Влак“, „Утеха“ и „Пеперудки“. Предпочитанията са към „Бабина приказка“ и „Утеха“.

Творческата интерпретация на пиесите „Влак“ и „Утеха“ Боряна Фучеджиева е озаглавила „Дългоочаквана ваканция“. В нея много успешно са съчетани детското външение при първото пътуване с влак и утехата, която внучето носи на пра-дядо си. Образната рисунка на движението на влака и предизвиканите от него емоции са в унисон със съдържанието на произведението. Връзката между „Влак“ и „Утеха“ е неусетна и логична, свързваща различните емоционални линии. „Това лято за първи път щях да се кача на влак... Това огромно чудовище предизвикваше у мен и страх, и любопитство... Първоначално спокойният и бавен влак се движеше все по-бързо и по-бързо, а през прозореца на купето картините се сменяха, като във филм. Напрежението ми се засилваше със скоростта, а мисълта, че никой не е в състояние да спре огромното туловище на влака върна безпокойството ми... Чудовището, обаче, с лекота намали и спря на китната гара на селото, което обожавах... На пейката пред къщата тъжно беше навел глава дядо Стою. За мен той беше разказвачът на вълшебни истории. Самотата и тъгата му се виждаха отдалече. Затичах се и извиках: „Дядко!“ Старецът надигна глава. Очите му светнаха. Усмихнаха се. Прегърнах го и се зарадвах, че моят разказвач на вълшебни приказки е тук и ме очаква. Мисълта, че все още е нужен някому, че е обичан, че историите му се помнят, направи стария човек щастлив и изгони самотата.“

„Живяла някога една гъсеничка, която се смятала за най-грозната на света. Който я зърнел, се отвърщавал от нея... Качила се на клонка, после на лист и започнала да пуска нишка. С тази нишка си оплела пашкул и легнала. Когато гъсеничката се събудила, пашкулът се разпаднал и тя паднала, но по странен начин – полетяла... Гъсеничката била много учудена. Тогава тя погледнала в капка роса и видяла, че се е превърнала в прекрасна пеперуда... Преживяла дните си като една изящна, многоцветна и с красива окраска пепе-

руда.“ Изхождайки от фактурата и звученето на „Пеперудки“, Гюлчин Юмерова образно е описала метаморфозата на пеперудата, противопоставяйки красотата и полета ѝ, с терзанията на гъсеничката. Познавателният характер на приказката носи информация в областта както на музикалната образност, така и на литературата и околния свят.

Спокойното темпо, разказвателния характер, полифоничността, на „Утеха“, дават възможност и за вариантност, и за идентичност в образността на пиесата. Маргарита Кънева и Илияна Иванова са създали своите творби, използвайки сходно съдържание в историите си. Общото в тях е емпатията – способността за съпреживяване емоциите, чувствата и мислите на другите. Възпитателното внушение и въздействие на приказките е продиктувано както от характеристиките и съдържанието на музикалния език, така и от предназначението им за детска аудитория.

„– Хайде, качвайте се в колата, за да отидем по-бързо на гости на баба Василка! – каза тате. Веселка се върна в кухнята, сякаш беше забравила нещо. Бързо се качи на столчето и отвори горния шкаф. Там мама беше подредила кутийки с бисквитки, вкусни курабийки и шоколадчета. Веселка взе една кутийка с курабийки и скоро всички пътуваха с новата кола... След час пристигнаха в селото, където живееше нейната баба. Завариха я седнала на пейката пред голямата къща. Седеше сама и изглеждаше тъжна... Първа от колата скочи Веселка и се затича към баба си. Двете се прегърнаха и момичето даде подаръка, който носеше.

– Това е за теб, бабо!– каза Веселка.

Сълзи от умиление и радост се стекоха по лицето на баба. Детето започна да я милва с малките си ръчички, като ѝ говореше нежно:

– Не плачи, мила бабо, ние всички много те обичаме! Да си ни жива и здрава, бабо!“ (М. Кънева)

„Беден грънчар имал само една дъщеря. Когато момиченцето поотраснало, помолило баща си да му позволи да продава на пазара млякото, което тяхната крава Божанка давала... Един ден, след като момиченцето успяло да продаде всичкото мляко и щастливо се връщало към дома при своя татко, по пътя си срещнало една баба. Възрастната жена седяла на пейката до една чешма и плачела неутешимо. Момиченцето я съжалило и се спряло до нея.

- Защо плачеш, мила бабо? – попитало я то.

- Нямам с какво да се нахраня, чедо. Останах съвсем сама на този свят. – през сълзи рекла възрастната жена.

Момиченцето заровило в торбата, която носело със себе си и извадило от нея късче хляб, което баща му всеки ден му давал, когато го пращал на пазара.

- Вземи този хляб, бабо, и не плачи. – опитало да я успокои то – Близките ти може и да ги няма, но аз няма да те забравя. Чакай ме тук, по това време, всеки ден. Ще ти давам от хляба си и ще заделям по малко от млякото, което татко ме праща да продавам на пазара.

- Дал ти Бог добро, дете! – казала бабата, сега вече заплаквайки от щастие. (И. Иванова)

„Тази музика е малко тъжна. С тъга се сетих за отдавна отминало време. Времето, когато бях малко, палаво дете. Беше време на много игри навън и смях. Тъжното е, че никога няма да се повтори.“ Така започва своята приказка Надежда Ангелова. В нея тя разказва за бабиното детство на село, през зимата. „Зимите тогава били други – с много и дълбок сняг. Там, на село, снегът падал бавно, спокойно между чукарите, задържал се чист, пухкав и бял дълго време, защото в селцето живеели само няколко старци... Нямащо машини, които да ринат снега, нито коли и хора, които да го газят и цапат. Всичко било чисто и бяло, дърветата отрупани със сняг, привели ниско клони, а снегът искрял на слънцето, като че ли е направен от скъпоценни камъни – истинска приказка. Само врабците се престащавали да стоят на студа и скачали насам-натам в търсене на храна... Утрините били много студени. Клоните на близкото дърво скърцали пронизително от студа.“ Образността на описанието връща спомените – за уюта и топлината на бабиния дом, за детските игри в снега, за радостта от съприкосновението с възможностите, които зимата предоставя на детските ентузиазъм, изобретателност и фантазия. Впечатление прави езикът на авторката, разкриващ ярко и осезателно богатството на представите ѝ. Лиричният характер на пиесата „Бабина приказка“ предполага идилична и сантиментална образност, почувствана и интерпретирана успешно от Н. Ангелова.

Павлина Симеонова е подбрала пиесата „Дървен кон“:

„В един град имало въртележка с дървени кончета. Децата по цял ден ги яздели и се забавлявали. Всички кончета били еднакви – с лъскави гриви, ярки седла, всяко си имало юздичка и звънче. Само едно си нямало звънче. Децата често го пренебрегвали и това било най-тъжното конче на света. Една вечер, когато всичко утихнало, кончето тихо-тихо слязло от въртележката и тръгнало през полето. Вървяло и мислело, че не иска повече да е тъжно конче. И както вървяло, така и не разбрало как стигнало до една къщичка на сред полето... А в къщичката живеело едно момченце с майка си. То си нямало много играчки, но било умно и добро дете... То било най-тъжното малко момченце, понеже си нямало приятели... На сутринта слънцето изгряло над полето и погалило с лъчите си малката къщичка. Момченцето бързо станало и изтичало на двора, за да даде трохички на птичките. Видяло дървеното конче, което още кротко си спяло до къщичката, и не повярвало на очите си. Бързо влязло в къщата и се върнало с едно одеало, с което избърсало кончето от сутрешната роса. А после бръкнало в джоба си и вързало на вратлето на кончето най-прекрасното звънче на света. Кончето поклатило глава, звънчето запяло, слънцето се усмихнало... Кончето изцвилило тихичко, потъркало муцунка в рамото на момченцето и от този момент двамата станали неразделни. И вече нямало тъжно конче, нито тъжно момченце.“

Означеното темпо на „Дървен кон“ е бодро. Размерът е неравноделен – 5/8. Динамиката е звучна. Изброеното предполага жизненост, енергия, движение. П. Симеонова е открила по-различен нюанс на интерпретиране на музикалното съдържание. Разбира се, възприемането на музика е лично и индивидуално усещане, съпроводено с персонални представи и образност. В този смисъл, предложеното тълкувание е не само емоционално осмислено, но и нравствено насочено.

Изборът на Искра Енева включва две пиеси: „Бабина приказка“ и „Гайда“. За всяка от тях тя е написала отделна приказка.

„Имало едно време едно дете. То живеело в едно прекрасно китно селце, в дома на своите баба и дядо. Всичките му дни минавали в много смях, труд и невероятни истории, които баба му измисляла всяка вечер. В дома си баба му имала шарена ракла, в която криела най-чудната машина на времето – в нея се поставяли ленти и тя всяка вечер прожектирала и разказвала невероятни приказки... Първата, която детето запомнило, била приказката за добрите постъпки, добрите думи и за лошите постъпки, клюките, сплетните и лъжите.“ Последващата приказка наподобява митологичната за кутията на Пандора.

„Бабина приказка“ е бавна, в известна степен „монотонна“ пиеса, която има изразителен среден дял, който предполага раздвижване на покоя и тишината. Вероятно този дял е провокирал И. Енева към драматичната приказка за пуснатото на свобода зло. Изводите и мъдростта са изведени на края, в контекста на музикалното съдържание: „А сега мило дете усмихни се и заспивай сладко. Мама, тати, баба, дядо ще бдят над теб и ще изгонят всички чудовища, за да си щастлив и доволен. И помни: доброто винаги побеждава. Имай винаги надежда ти!“

„В една далечна, далечна висока планина живяла една стара, стара коза. Когато разбрала, че е дошъл сетният и час тя казала на своят пастир: „Моят час вече удари, и аз още днес ще се пренеса на небето и ще стана ярка звездичка. Имам една молба към теб господарю! Моля те направи от моята кожа писана гайда, която да свири, пее и весели всички хора по земята, а на теб ще изпълнява всички добри желания, които намислиш.“ Пастирът изработил гайдата, тя станала чудно хубава, прекрасно изписана и с най-вълшебната мелодия на света, която можела и да размива и да разплаква хората.“ Така започва втората приказка, написана от И. Енева. Благодарение на своята вълшебна гайда, пастирът успял да накара принцесата да се засмее и се оженил за нея. „И аз бях на тяхната сватба, три чифта обувки изтрих, пих медовина до насита, смях се с цяло гърло и накрая реших да запиша тази приказка в моят вълшебен дневник, откъдето да стигне до теб мило, мое дете. Обичам те! Усмихни се и бъди вечно щастлив!“ Този красив и щастлив финал на приказката е в контекста на съдържанието на музикалната тъкан. Движението в триоли на фона на статичен, еднообразен акомпанимент, създава усещане за тембъра на гайдата, писнала и разсмяла всеки, който я чуе. Желанието на Искра Енева да се потопи в невероятния свят на музиката чрез създадените от нея приказки е

израз на стремежа и охотата ѝ да превърне музикалния език в достъпна и възпитаваща форма на въздействие.

„Понеделник сутрин, часът е 6:45. В дома на четиричленното семейство Йорданови сме... Майката става и с вик „Успахме се“, събужда бащата и децата. Всички започват бързо да се приготвят за работа и училище. Из стаите хвърчат пижами, чорапи, тетрадки и документи. Семейството закъснява. Момчето плаче, момчето е гладно, бащата не си намира мобилния телефон, а майката приготвя кутии с храна за децата. Успяват да се приготвят и тичат по стълбището, защото имат броени минути да стигнат навреме до жп гарата и да се качат във влака. Бащата носи всички раници и чанти и от време на време изпуска по нещо и се връща да го вземе. Майката се опитва бягайки да оправи косата си. Децата прескачат стъпала и се смеят силно. Излизат на улицата и подредени като вагони на влак продължават да тичат, за да не къснеят. Бягат ли бягат и със сетни сили стигат секунда преди техния влак да потегли.“ Интересен подход от страна на Тихомира Недялкова към пиесата „Влак“ за адаптиране на музикалната тъкан към словесната. Движението на мелодията наподобява звука и свирката на движещ се влак, усиливащата се до гръмогласност динамиката сякаш го приближава към нас, изострайки напрежението чрез усет за забързаност, а еднообразния акомпанимент на пиесата напомня монотонния тропот на влаковата композиция върху релсите. Именно това усещане за ускорение и интензитет Т. Недялкова успешно представя в своя разказ.

Тамара Петрова пише:

„,,Баба“

(на всички, които поглеждат към небето и се усмихват на някого)

Баба е ...

Баба е всичко – и майка, и баща, и приятел, и брат, и сестра.

Баба е – топла камина с пукащи в огъня дърва.

Баба е – аромат на вкусна гозба, носещ се още от пътната врата.

Баба е – мекият плетен пуловер, който те топли през зимния ден.

Баба е храм – можеш да поплачеш, да се посмееш. Тя винаги ще те изслуша.

Баба е учител – понякога строг, но винаги мъдър.

Но баба я няма ...

Мила бабо, ще те помним с много обич цял живот.

Ние бабо, сме доволни, че отгледа ни с любов!“

Емоционалната нагласа на Т. Петрова за „Бабина приказка“ определено е не само в контекста на музикалното съдържание. Тя надхвърля заглавната образност, за да изрази своята чувствителност, привързаност, благодарност, нежност, мъка и тъга към портрета на Баба, чрез лирична и трогателна прощувственост.

От представената творческа задача могат да се направят следните изводи:

- Музиката е език, който влияе върху емоционалната чувствителност и въображение чрез изразните си средства и фантазните образи, изразени чрез тях;
- Важно условие за развитието на интерес и разбиране на музикалните език и съдържание, е интересното, интригуващо и достъпно представяне на образната идейност, заложена в звуковата тъкан от страна на учителя;
- Ролята на Учителя е от голямо значение за създаване и поддържане на интерес у децата към възприеманите инструментални произведения, провокиране на детската любознателност, изграждане на полезни слушателски навици.

Възприятията, които невидимият музикален език рисува, не информират директно. Те по-скоро ангажират – и емоционално, и мисловно – най-вече въображението, фантазията, творческата същност на личността. Обогатяването на познанията на децата в предучилищна възраст с разнообразни програмни инструментални произведения е начална стъпка към безкрая на музиката и познанието, която тя носи.

Литература

- Chiksentsmikhāi, M. Kreativnost, Sofiya, Khermes, 2019.
- Hadzhiev, P. Babina prikazka, Sofiya, DI Nauka i izkustvo, 1965.
- Hutorskoy A. Metodika lichnostno-orientirovannogo obucheniya. Kak obuchat' vsekh po raznomu? Posobiye dlya uchitelya – Moskva, VLADOS.PRESS, 2005
- Levina, I., Idei produktivnogo obucheniya v praktike podgotovki budushchikh uchiteley muzyki. //Sb.pedagogika muzykal'nogo obrazovaniya problemy i perspektivy razvitiya, III Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya ochno-zaochnaya konferentsiya g.Nizhnevartovsk, 19-20 aprelya 2011 goda, Izdatel'stvo Nizhnevartovskogo gosudarstvennogo humanitarnogo universiteta, 2011, s.53-57.
- Rodari, D. Gramatika na fantaziyata. Sofiya, Siela, 2015.
- Vigotski, L. Vūobrazhenie i tvorchestvo na deteto. Sofiya, Nauka i izkustvo, 1982.